

Achtergronden van de naam Onstwedde, naar betekenis en inhoud

Het in deel I genoemde register van schenkingen aan de Abdij Werden a/d Ruhr uit de 9e eeuw, is de basis geworden voor de viering van Onstwedde's 1100e verjaardag. Is eveneens de basis geweest voor het randschrift en de naam van de munt, die ter gelegenheid van "Onstwedde 1100" word geslagen: "Uneswido in Westerwalde" op de "Solidus".

Onstwedde wordt in dat register dus gespeld als "Uneswido", tot dusverre de oudste schrijfwijze die bekend is. Wat betekent nu deze naam?

Een heel simpele en o.i. onjuiste uitleg is, dat Onstwedde oorspronkelijk Oostwedde heeft geheten.

Een andere verklaring luidt als volgt:

Het eerste gedeelte, -Unes-, moet een 2e naamvalsform zijn van Uni. Uni is een persoonsnaam, die we tegenwoordig tegenkomen als Onne of Onno.

Het tweede deel, -wide-, zou een oudere variatie kunnen zijn van "wed" (wedde) en betekenen "doorwaadbare plaats, ondiepte, drenkplaats", in dit geval in de Mussel A. De latere dubbele "d" zou dan zijn ontstaan onder invloed van de plaatsnaam "Wedde". "Onjuist!", zeggen anderen. "Wide" betekent "bos" mogelijk zelfs is "wide" een samentrekking van "wid-lo" en heeft dan de betekenis: "gewijd bos, heilig woud".

Deze laatste uitleg ligt dan precies in de lijn, die A.J. Smith (zie literatuurlijst) in navolging van Prof. De Rhoer, aangeeft als hij "Uneswido" en de latere spelwijzen "Unsved" (1150), "Unsuede" (1316), "Unswide" of "Unswi" (1391) en -heel vreemd- "Onsde" (1650), een afleiding vindt van "Odensve".

Oden (=Odin of Wodan) is de god, die vereerd wordt in het heilige woud en "ve" (ook wel "wee") is de oorsprong van "wede" en betekent zoiets als "heiligdom".

Onstwedde zou dus volgens Smith's verklaring, in het verre verleden een soort openluchttempel zijn geweest, waar onze heidense voorouders hun hoofdgod Oden vereerden. De naam van de Deense stad Odense, die in 987 voorkomt als "Othenswe" heeft dezelfde betekenis.

Wat bij deze Deense stad echter juist zal zijn, lijkt ons wat de oorsprong van de naam "Onstwedde" betreft een fabeltje. (Een fabeltje, ondanks het feit, dat de heer Smith vindt, dat Onstwedder jongelui die tegen 't eind van de vorige eeuw over hoog opvlammende paasvuren heenspringen, duidelijk bewijzen, dat de naam een heidens-godsdienstige achtergrond heeft. . . .) Odin was immers een echt Noorse god en kan derhalve in Denemarken best in een plaatsnaam "vernoemd" zijn, maar

dat Odin's naam tot in Westerwolde invloed heeft gehad.....?

Nee! We houden 't op: UNESWIDO = (heilig) WOUD VAN ONNO (UNI).

De "t" in 't midden zal een zogenaamde secundaire "t" zijn, die in een later stadium is toegevoegd. Dat zien we in de taalgeschiedenis veel meer gebeuren. Misschien heeft ook de "t" in "Flachtwide" (=dooreengestregeld, gevlochten bos) invloed gehad.

Dat Onstwedde in oude tijden een centrum-positie heeft ingenomen lijdt geen twijfel. In weerwil van onze afwijzing van de betekenis, die De Rhoer/Smith aan de naam "Onstwedde" geven, geloven we stellig dat hier een soort heidense bedevaartsplaats geweest is, waar regelmatig relatief veel mensen samenkwamen. Dat Onstwedde oudtijds voorkomt onder de naam "Westerwolde", een plaatsnaam voor het hele gebied, zou in die richting kunnen wijzen.

Maar ook na de kerstening van ons landschap in de 9e eeuw blijft Onstwedde z'n vrij belangrijke positie houden. De grootste kerk van heel Westerwolde verrijst juist in Onstwedde, een kerk met priester en kapelaan. Dan bestaat er ook nog het verhaal van de aanzienlijke dame uit Haren aan de Eems in Munsterland, die 's zondags geregeld met een fraaie wagen helemaal in Onstwedde ter kerke ging. En wat te zeggen van het wegennet rond Onstwedde? De Westerwoldse wegen mochten slecht, soms zelfs onbegaanbaar zijn, Onstwedde vormde het hart van het "spinnweb" van verbindingen.

Onstwedde had de meeste erfplaatsen van heel Westerwolde, en derhalve ook het grootste markegebied. De richter van Westerwolde moest een eigenerfde zijn uit Vlagtwedde of Onstwedde. (De gerechtsplaats was overigens in Vlagtwedde, zo dient gezegd).

Een oud lied vertelt 't ons: "Daor ligt er ain dorp, 't was de heufdplaats aleer, van 't rustig en mooi Westerwold....."

Daarop willen we 't houden.

Een zinsnede in het "Aardrijkskundig Woordenboek der Nederlanden" van Van der Aa (1846) steunt ons in deze opinie: "Deze gemeente, eene der grootste van Westerwolde, wordt daarom ook in oude stukken, bij uitnemendheid het kerspel van Westerwolde genoemd".

"Deze gemeente".....", inderdaad, want in 1811 was Onstwedde verheven tot een zelfstandige burgerlijke gemeente *). Erg lang zou de vreugde trouwens niet duren. In 1864 zullen verscheidene Onstwedders eens "kregel" in hun stoel zijn gaan verzitten.

*) Zie het artikel van W.H. van der Ploeg: "Onstwedde in de eerste helft van de 19e eeuw".

In dat jaar verschijnt bij Uitgeverij Eerelman te Stadskanaal een geschriftje van de hand van Mr. Voormeulen van Boekeren, notaris aldaar, getiteld "Pleidooi voor de vorming van een burgerlijke gemeente Stadskanaal".

Zou Onstwedde als gemeente ten offer vallen aan de geldingsdrang van "dochter" Stadskanaal. 't Begon er op te lijken.

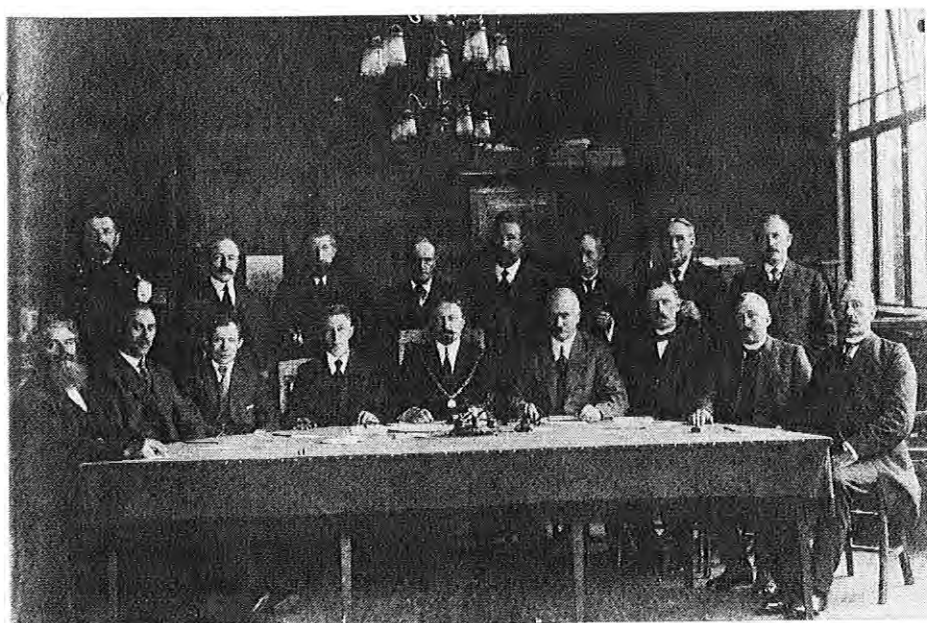
Al in 1863 was de aanzet gegeven om Stadskanaal tot de hoofdplaats van de gemeente te maken. In dat jaar kwam er namelijk een verzoek van ene meneer Bakker en 28 andere ingezetenen van Stadskanaal, om het gemeentehuis naar hun woonplaats over te brengen. Tot op dat moment was het huis der gemeente gevestigd in de boerderij, annex café, van de familie Strating aan de Havenstraat te Onstwedde.

Op 1 september kwam het voorstel-Bakker in de raadsvergadering ter sprake. Hoewel 't er steeds naar uitzag, dat het voorstel 't niet zou halen, bleken er bij de stemming uiteindelijk 6 stemmen voor en 5 tegen te zijn, zodat 't voorstel werd aangenomen. Volgens de overlevering zijn er voor en tijdens de raadsvergadering flink wat borrels uitgedeeld, zodat sommige "vroede vaders" waarschijnlijk pas achteraf goed door hebben gekregen, waar ze voor gestemd hadden.

Het gemeentehuis verhuist naar hotel Dopper in Stadskanaal. In 1882 verrijst dan het eerste echte gemeentehuis.

Desalniettemin blijkt de idee gemeente Stadskanaal voorlopig nog een stom in een glas water te zijn. De schaduwen waren echter gevallen, nog beter: a.s. gebeurtenissen hadden hun schaduw vooruit geworpen. Want hoewel aan de gemeente Onstwedde bij Kon. Besluit van 1935 nog een eigen wapen wordt verleend, wordt vlak na de 2e wereldoorlog duidelijk, dat de schaduwen zijn veranderd in donkere wolken, die zich boven Onstwedde als gemeente-naam hebben samengepakt. Net als boven Wildervank overigens, want Stadskanaal-O(nstwedde) en Stadskanaal-W(ildervank) moeten samengevoegd worden.

De 30e juni 1949 wijdt de Raad van de gemeente Onstwedde zich aan het thema "Wijziging gemeentegrens", waarbij ook de vraag van Gedeputeerde Staten van Groningen aan de orde komt of 't "gewenst zou doen zijn van de gemeente Onstwedde het Westerwoldse gedeelte af te splitsen". Burgemeester en Wethouders wijzen deze suggestie beslist van de hand, omdat o.a. "het onverantwoordelijk zou zijn de gemeente Onstwedde, die juist door haar verscheidenheid op verschillend gebied heeft blijk gegeven een grote levensvatbaarheid te bezitten, uit haar verband te rukken....." Zij zijn wel fervent voorstander van een samenvoeging van de beide gedeelten van Stadskanaal.

Raadsvergadering op 15 mei 1917. V.I.n.r. zittend:
F. Kruger-(SDAP), B. J. Frieling-(SDAP), H.G. Mulder-(Comm.
partij), J. S. B. Steeman, weth.-KSP, burg. K. van Sevenhoven,
secr. J.F.H. Meijer, H. Luring, weth.-AR, C. Linzel-AR,
G. Bruggers-AR.
Van links naar rechts staand: gem. veldw./bode R. Hartenhof,
H. J. J. Stiekema (KSP), L. Smith-AR, H.G. Migchels-AR,
Jac. Tempel-Liberaal, B. Brouwer-AR, J.H. Kruize-AR,
J.H. Dagers-KSP.
Afwezig J. de Jonge (AR).

De raadsleden Wolfs, Veldhuis, Gelling, Johannes en Roskamp zijn fel tegen "annexatie" van het Wildervankster gedeelte. Zij vermoeden, dat "het zandgedeelte van de gemeente nog meer het vijfde rad aan de wagen zal worden", "als stiefkind behandeld zal worden..." Er wordt voorspeld, dat de bevolking van 't zandgedeelte "een ernstige actie zal beginnen....."

Ach, er is geen ernstige actie gekomen. Het heeft nog tot 1968 geduurd voor alles definitief rond was, en toen was de "zandstorm" geluwd. De gemeente Onstwedde werd - zij het na intense debatten in de Kamer - vergroot met Stadskanaal-Wildervank en de gemeente Wildervank verdween. En passant diende de heer Schakel van de A.R.P. nog even een amendement (= wijzigingsvoorstel) in, waarin de suggestie werd gedaan om de naam "Gemeente Onstwedde" te vervangen door "Gemeente Stadskanaal". Het amendement werd aangenomen.

(Namens alle Onstwedders nog hartelijk bedankt, meneer Schakel...).

Zo is Onstwedde op 1 januari 1969 alleen maar meer "een dorpje met ca. 3000 inwoners. Gelegen aan de Mussel-Aa in landschappelijk fraaie omgeving; tot 1882 hoofdplaats en vanouds centrum van Westerwolde...." (Prisma-Toeristengids).

Moeten we nu zachtjes gaan huilen? Gaan mokken over verloren glorie??

Beslist NIET!! NOOIT!!

"Onstwedde 1100" wil o.a. bewijzen, dat Onstwedde een dorp is, waar men met nieuwe situaties niet verlegen zit. Dat de Onstwedder - soms weliswaar ietwat weemoedig - het verleden wil memoreren, maar voor het overige de blik resoluut voorwaarts gericht houdt. We mogen als dorp dan stokoud zijn, maar ouderdom kan ook een schat aan levenswijsheid opleveren. En als je die weet toe te passen op nieuwe situaties... Krek zo!!

Onstwedde, december 1976.

K. Meijer.

Lijst van geraadpleegde literatuur:

1. A.J. Smith, "Westerwolde, geschiedenis, sagen en mythen" - Groningsche Volksalmanak 1894, Erven B. v.d. Kamp-Groningen 1893.
2. Enige artikelen uit "De Kanaalstreek".
3. Notulen van raadsvergaderingen van de gemeente Stadskanaal.
4. Handelingen van de 2e Kamer over de Gemeentelijke herindeling van de vroegere gemeente Wildervank.
5. Grote Winkler Prins-encyclopedie.